

Charta a digitális örökség védelméről*

Elfogadva
az UNESCO Közgyűlésének 32. ülészakán,
2003. október 17-én

Előszó

A Közgyűlés,

- megfontolva, hogy az örökség eltűnése, bármilyen formában is legyen, minden nemzet örökségének szegényedését jelenti,
  - emlékeztetve arra, hogy az UNESCO Alkotmánya kimondja, hogy a Szervezetnek fenn kell tartania, növelnie és terjesztenie kell a tudást, biztosítania kell a világ könyveit, művészeti alkotásait, történelmi épületeit és tudományos eredményeit örökségének fennmaradását és megővését, valamint arra, hogy az „Információ Mindenki Számára” program cselekvési és vitafórumot biztosít az információs politikák és a rögzített tudás megőrzése tárgyában, és arra, hogy a „Világemlékezet Program” a világ dokumentumörökségének megőrzését és mindenki számára történő hozzáférhetőségét célozza meg,
  - elismerve, hogy az információ és a kreatív kifejezőmód ilyen forrásait egyre nagyobb mértékben gyártják, terjesztik, kezelik és érik el digitális formában, új örökséget teremtve ezzel: a digitális örökséget,
  - tudatában lévén annak, hogy az ilyen örökséghez való hozzáférés szélesebb lehetőségeket biztosít az alkotásnak, a kommunikációnak és a tudás megosztásának az egyes népek között,
  - megértve azt, hogy ezt a digitális örökséget az eltűnés veszélye fenyegeti, és hogy a jelen és a jövő generációi számára történő megőrzése sürgős és az egész világot érintő kérdés,
- elfogadja a jelen Chartát, és kinyilvánítja a következő alapelveket:

A digitális örökség mint közös örökség

1. Cikkely – Áttekintés

A digitális örökség az emberi tudás és kifejezőmód egyedülálló forrásaiból áll. Kulturális, nevelésügyi, tudományos és adminisztratív forrásokat foglal magába, valamint technikai, jogi, orvosi és más információkat, amelyeket digitálisan alkottak, vagy létező

---

* A Magyar UNESCO Bizottság nem hivatalos fordítása.

analóg forrásokból digitális formába öntöttek. Abban az esetben, ha ezek a források „digitálisan születtek”, semmilyen más formában nem léteznek, csak digitálisan.

A digitális anyagok szövegekből, adatbázisokból, álló és mozgó képekből, hanganyagokból, grafikákból, szoftverekből és weboldalakból állnak, széles körű és növekvő mértékű formátumok között. Gyakran mulékonyak, és átgondolt gyártást, kezelést és menedzsmentet igényelnek, hogy fennmaradhassanak.

Ezen források közül számos tartós értékkel és jelentőséggel bír, és így egy olyan örökség részét képezi, amelyet meg kell védeni és meg kell őrizni a jelen és a jövő generációi számára. Ez az egyre növekvő örökség bármely nyelven, a világ bármely részén és az emberi tudás vagy kifejezőmód bármely területén létezhet.

2. *Cikkely* – A digitális örökséghez való hozzáférés

A digitális örökség megőrzésének célja annak biztosítása, hogy továbbra is elérhető legyen mindenki számára. Ennek értelmében a digitális örökség anyagaihoz való hozzáférésnek, különösen a szabadon felhasználható információk tekintetében, mentesülnie kell mindenféle ésszerűtlen korlátozásoktól. Ezzel egy időben a bizalmas és magánjellegű információkat védeni kell az illetéktelen kezekbe jutás mindenféle formájával szemben.

A Tagállamoknak együtt kellene működniük a releváns szervezetekkel és intézményekkel egy olyan jogi és gyakorlati környezet kialakítása érdekében, mely maximalizálja a digitális örökséghez való hozzájutást. Egyensúlyt kell biztosítani az alkotók és más jogtulajdonosok törvényes jogai között, és a közönség érdekeit a digitális örökség anyagaihoz való hozzájutást illetően meg kell erősíteni és elő kell mozdítani, összhangban a nemzetközi normákkal és egyezményekkel.

Az örökség elvesztése elleni védekezés

3. *Cikkely* – Az eltűnés veszélye

A világ digitális örökségét a végleges eltűnés veszélye fenyegeti. Ehhez hozzájárul az azt tartalmazó hardver és szoftver gyors elavulása, bizonytalanság a forrásokkal, felelőségekkel és a fenntartás és megőrzés módszereivel kapcsolatban, valamint a támogató jogi szabályozás hiánya.

A hozzáállásbeli változások elmaradtak a technológiai változások mögött. A digitális fejlődés túl gyorsan és a kormányok és intézmények számára túl költséges módon ment végbe ahhoz, hogy a megfelelő időben lehetett volna életbe léptetni megőrzési stratégiákat. Az örökség gazdasági, társadalmi, szellemi és kulturális potenciálját – a jövő építő elemeit – érintő fenyegetéseket még mindig nem tudták teljesen feltérképezni.

4. Cikkely – *A cselekvés szükségessége*

Ha a szaporodó fenyegetéseket nem kezelik, a digitális örökség gyorsan és kikerülhetetlenül eltűnik. A tagállamoknak ösztönözniük kell a jogi, gazdasági és technikai intézkedések meghozatalát, hogy megóvhassák az örökséget. A figyelemfelkeltés és támogatás nagyon sürgős, a politikaformálókat és a közvéleményt érzékenyebbé kellene tenni mind a digitális média potenciáljával, mind a megőrzés gyakorlatával szemben.

5. Cikkely – *Digitális folytonosság*

A digitális örökség folytonossága alapvető fontosságú. Megőrzése érdekében a digitális információ teljes életciklusát érintő intézkedések meghozatalára van szükség a megalkotásától a hozzáférésig. A digitális örökség hosszú távú megőrzése olyan megbízható rendszerek és folyamatok megalkotásával kezdődik, amelyek autentikus és stabil digitális tárgyak gyártását teszik lehetővé.

Szükséges intézkedések

6. Cikkely – *Stratégiák és politikák kifejlesztése*

Stratégiákat és politikákat szükséges megalkotni a digitális örökség megőrzése érdekében, számításba véve a sürgősség mértékét, a helyi körülményeket, az elérhető eszközöket és a jövőbeli elképzeléseket. Ezt megkönnyítené a szerzői jogok és a hozzá kapcsolódó jogok birtokosai, valamint más érdekelt felek együttműködése az alapvető irányelvek lefektetésében, valamint az összeférhetőségeket és a forrásmegosztást illetően.

7. Cikkely – *A megőrzendő kiválasztása*

Ahogy a dokumentumörökség esetében, úgy itt is országonként változóak lehetnek a kiválasztás alapelvei, bár a legfőbb döntési kritériumoknak jelentős és hosszú távú kulturális, tudományos, tanúsító vagy más értékkel kell rendelkezniük. A „született digitális” anyagok prioritást kell, hogy élvezzenek. A kiválasztással kapcsolatos vagy egyéb megfontolásokat kiszámítható módon kell meghozni, és azoknak meghatározott alapelveken, politikákon, eljárásokon és irányelveken kell alapulniuk.

8. Cikkely – *A digitális örökség védelme*

A tagállamoknak megfelelő jogi és intézményi háttérre van szükségük, hogy biztosíthassák digitális örökségük védelmét. A nemzeti megőrzési politikák kulcselemeként az archívumokkal kapcsolatos törvényhozásnak és a könyvtáraknak, levéltáraknak, múzeumoknak és más nyilvános gyűjteményeknek fel kell ölelniük a digitális örökséget.

A törvényesen tárolt digitális örökségi anyagokhoz való hozzáférést – ésszerű szigorítások mellett – biztosítani kell anélkül, hogy az károsan befolyásolná normális felhasználásukat.

A hitelesség érdekében elengedhetetlen jogi és technikai hálózatok kiépítése a digitális örökség manipulálásával vagy nemzetközi megváltoztatásával szemben.

Mindkettőhöz az szükséges, hogy a tartalmat, a fájlokat és a dokumentációkat a szükséges mértékben védjék meg, hogy a felvételek eredetisége biztosítva lehessen.

9. Cikkely – *A kulturális örökség védelme*

A digitális örökséget nem korlátozza az idő, a földrajzi elhelyezkedés, a kultúra vagy a formátum. Kultúraspecifikus, de minden ember számára potenciálisan elérhető. A kisebbségek beszélhetnek a többségekkel, az egyén a globális hallgatósággal.

Minden régió, ország, közösség digitális örökségét meg kell védeni, és hozzáférhetővé kell tenni, hogy biztosítani lehessen a népek, nemzetek, kultúrák és nyelvek képviselőit hosszú időn keresztül.

Felelősségek

10. Cikkely – *Feladatok és felelősségek*

A tagállamok egy vagy több ügynökséget nevezhetnek ki a digitális örökségvédelem koordinációs feladatainak elvégzésére és a szükséges források elérhetővé tételére. A feladatok és felelőségek megosztása létező szerepeken és szakértelmen kell, hogy alapuljon.

Intézkedéseket kell hozni:

- a) a szoftverfejlesztők és a digitális anyagok létrehozói, kiadói, gyártói és terjesztői, valamint a magánszféra más érintett szereplői ösztönzésére a nemzeti könyvtárakkal, levéltárakkal, múzeumokkal és más örökségvédelmi szervezetekkel való együttműködésre a digitális örökség védelmében;
- b) a képzés és kutatás fejlesztésére, valamint az érintett intézmények és szakmai szervezetek közötti tudás- és tapasztalatsere ösztönzésére;
- c) az egyetemek és más köz- vagy magán kutatóintézetek ösztönzésére a kutatási adatok megőrzésének biztosítása érdekében.

11. Cikkely – *Partnerségek és együttműködések*

A digitális örökség megőrzése a kormányok, az alkotók, a kiadók, a releváns iparágak és az örökségvédelmi intézmények kitarató erőfeszítéseit igényli.

A jelenlegi digitális megosztottság tükrében szükséges a nemzetközi együttműködés és szolidaritás megerősítése, hogy minden

ország képes legyen biztosítani digitális örökségének megalkotását, terjesztését, megőrzését és folyamatos hozzáférését.

Az iparágakat, kiadókat és a tömegkommunikációs médiumokat sürgetni kell a tudás és a technikai szakértelem előmozdítására és terjesztésére.

Az oktatási és képzési programok, a forrásmegosztási egyezmények, a kutatási eredmények és a hasznos gyakorlatok terjesztésének ösztönzése demokratizálhatja a digitális megőrzési technikához való hozzájutást.

12. Cikkely – Az UNESCO szerepe

Az UNESCO, mandátumának és funkcióinak megfelelően a következő felelősségekkel tartozik:

- a) A Chartában szereplő alapelveket számításba kell vennie programjai működtetése során, és elő kell mozdítania alkalmazásukat az Egyesült Nemzetek rendszerén belül, valamint a digitális örökség védelmében érintett kormányzati és nemzetközi nem kormányzati szervezetek által.
- b) Referenciapontként és fórumként szolgál, amelyen a tagállamok, a kormányközi és nemzetközi nem kormányzati szervezetek, a civil társadalom és a magánszféra szereplői együttműködhetnek a digitális örökség védelméhez szükséges célkitűzések, politikák és tervek meghatározásában.
- c) Elő kell mozdítania a digitális örökség védelméhez szükséges együttműködést, figyelemfelkeltést és képességfejlesztést, valamint etikai, jogi és technikai irányelveket kell javasolnia.
- d) A Charta alkalmazásának elkövetkezendő hat éve során nyert tapasztalatok alapján dönteni kell arról, hogy a digitális örökség védelmében van-e szükség további szabályok alkotására.

A szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtár Esélyegyenlőségi programja

Könyvtárunk 1979 óta működteti házi kölcsönzés szolgáltatását lakáshoz kötött (idős vagy rokkant) olvasói számára. Ez a program szünet nélkül – az igénybevevők többször is kifejezett elégedettségével – folyamatosan működik. Mellette több olyan tevékenységet végzett intézményünk, amelyben szociálisan vagy egészségi okokból hátrányos helyzetű olvasók információhoz jutását segítette. Hangoskönyvgyűjteményünket használták a látási fogyatékkal élők, befogadtuk a hajléktalanokat, különböző segítő szolgáltatásokat indítottunk munkanélküliek részére. Biblioterápia segítségével pszichiátriai betegek gyógyításában is közre-

működtünk. Mindezen tevékenységünkről a helyi és az országos szakmai orgánumban beszámolókat jelentettünk meg.

A könyvtár kibővített és felújított épületének birtokba vételével (2002. augusztus) megteremtődtek az akadálymentesség feltételei, így összeállíthatuk és a szervezés munkáinak befejeztével elindíthatuk *Esélyegyenlőségi programunkat*.

A program célkitűzése

1. Felvenni a kapcsolatot a szociális ellátó intézményekkel, önszervező csoportokkal, a nyugdíjasok és a fogyatékkal élők szervezeteivel.
2. Felkeresni a célcsoportokat, és tájékoztatni őket a könyvtár nyújtotta lehetőségekről, a kiválasztott szolgáltatások igénybevételének módjáról.
3. Pályázati támogatások segítségével bővíteni a célcsoportok által igényelt dokumentumbázist és eszközöket.
4. A fogyatékkal élők számára csökkenteni a könyvtárlátogatás anyagi terheit: díjtalan igénybevétel és az együttműködési megállapodás szerint egyéb kedvezmények biztosítása.

A program tartalma

A feladatban az olvasószolgálati osztályvezető irányításával négy munkatárs vesz részt. Mindegyikük egy terület felelőse, ő tartja a kapcsolatot a felkeresett és részvételi szándékukat kifejezett csoportok képviselőivel, szervezi a közös látogatásokat, kihelyezett bemutatókat, foglalkozásokat tart.

Eredmények

A célkitűzésben szereplő **támogatások elnyerésére indított pályázataink** sikeresek voltak:

2003: Fogyatékosok Esélye Közalapítvány

Két pályázat eredményeképpen 125 000,- Ft értékben kölcsönözhető CD-lejátszókat, 772 684,- Ft értékben hangoskönyveket és CD-ket vásárolhattunk látásfogyatékos olvasóinknak.

2004: NKA Könyvtári Kollégium

Két pályázat: 60 000,- Ft öregszerű könyvekre, szkennerre és nagyítókra (50%),
400 000,- Ft cigány gyermekek számára szervezett olvasásnépszerűsítő rendezvényekre.

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

300 000,- Ft Az esélyegyenlőségért... keretében felolvasó programra.

Valamennyi új dokumentumunkról **hangoskatalógust készítettünk**, és eljuttattuk azokat a látásfogyatékosok szervezetének. Bemutatót szerveztünk speciális számítógépünk használatáról, valamint a könyvtáron belüli eligazodást segítő-gyakorló foglalkozást tartottunk.

A kedvezményeket is felsoroló **könyvtárhasználati útmutatót tartalmazó CD-ROM-ot** állítottunk össze és mutattunk be a célcsoportok összefüggéseivel. Programokat (videovetítés, multimédia-bemutató) szerveztünk. Részt veszünk a Szociális Szolgáltató Központ *Nyugdíjasok Szabadegyeteme* című rendezvényein Vas megyei nevezetességekről szóló előadásokkal. Előadótermeinket díjtalanul bocsátjuk a célcsoportok rendelkezésére eszközök bemutatására és összefüggéseikre. Rendszeres kapcsolatban állunk a Fogyatékkal Élők Napközi Otthonával, ahonnan csoportos könyvtárlátogatásra érkeznek fiatal felnőttkorú gondozottak. A csoportos bemutatókon túl intenzív napi egyéni foglalkozást igénylő látogatókat is fogadunk (gyermekkorú fizikai fogyatékkal élők köréből). Elkezdődött gyermekkorúak részére a közeljövőben indítandó integrált foglalkozások szervezése.

A célzott program eddigi eredményeként közel 500 idősorú és hátránnyal élő ember ismerkedhetett meg intézményünkkel, 15 százalékuk saját jogú könyvtári taggá vált, többségük pedig intézményi, illetve közösségi kapcsolattartón keresztül veszi igénybe szolgáltatásainkat.

Jól tudjuk, hogy tennivalónk ezen a területen még sok energiát igényel, de nagy eredménynek tartjuk, hogy a kezdeményezés részünkről indult, és az érintettek azt is megtapasztalhatták, hogy a könyvtárosok természetesnek veszik jelenlétüket és segítenek a nyilvánosság kiváltotta szorongási küszöb átlépésében.

Pallósiné Toldi Márta

A jövő a könyvtár – a könyvtárak jövője

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a British Council és a kecskeméti Katona József Könyvtár a fenti címmel rendezte brit–magyar konferenciát 2004. október 7-én Kecskeméten, a Katona József Könyvtárban. A konferenciára abból az alkalomból került sor, hogy immáron tíz évre tekinthet vissza az a brit–magyar kapcsolat, amely, a British Council égisze alatt, a legkülönbözőbb magyar könyvtárak (első helyen, de nem kizárólag a Katona József Könyvtár) részvételével, méghozzá tevőleges részvételével, a minőség szerepét, jelentőségét állítva a középpontba, projektek sokaságán keresztül valósult meg, talán az egyik legfontosabb elemét alkotva a magyar könyvtárak megújulási folyamatainak. A konferencia az évforduló alkalmából jött létre attól a céltől vezéreltetve, hogy a résztvevők áttekinthessék az elmúlt tíz év hozadékát, és előre tekinthessenek a közeljövő várható fejleményeire. Igen parádés előadói gárdája volt a tanácskozásnak, amelyet üdvözölt *Alföldi Albert*, a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés alelnöke, *Sárközy István*, Kecskemét Megyei Jogú Város alpolgármestere, és részvételével tüntetett ki *John Nichols*, Nagy-Britannia magyarországi nagykövete, valamint *Koncz Erika*, a Nemzeti Kul-

turális Örökség Minisztériuma kulturális örökségi és közművelődési helyettes államtitkára. A brit előadók közt olyan nagy nevekkel találkozhattak a jelenlévők, mint *Maurice B. Line* tanácsadó, a hazai könyvtárügy régi és meghitt barátja, szinte minden magyar könyvtáros régi ismerőse, *Mark Brown*, a Southampton University könyvtárának igazgatója, valamint *Robert C. Usherwood* professzor, a University of Sheffield tanára, magyar részről pedig *Koncz Erika*, *Zalainé Kovács Éva* könyvtárigazgató, *Skaliczki Judit*, a NKÖM Könyvtári Főosztály vezetője, *Egyházy Márta*, a Veszprémi Egyetemi Könyvtár főigazgatója, valamint *Ramháb Mária*, a kecskeméti Katona József Könyvtár igazgatója szerepeltek.

Aki nem vett részt a konferencián, úgy vélheti, elsősorban önünneplésről volt szó. Ok is, mód is kínálkozott volna erre, hiszen az előadók kivétel nélkül aktív résztvevői voltak az elmúlt tíz esztendő brit–magyar kapcsolatainak, projektek szervezői, részesei, tanácsadói, partnerei voltak. A nagy magyar irodalomtörténész írta volt, hogy „dicsekedhetnek [mármint az őt ért bírálatokkal], ha az irodalom megengedné ezt a jóleső és természetes gesztust”. E sorok írója, gondolom sokakkal együtt, szívesen vette volna az önünneplést, hiszen lett volna mivel és miért dicsekedni. Az előadók azonban másként fogták fel a dolgot. Maurice B. Line általános áttekintést nyújtott arról, miként és mi felé törekednek a 21. századi könyvtárak, milyen lesz a könyvtár a közeljövőben. Természetesen nem futurológiai összegzésről, még kevésbé valamiféle utópia felvázolásáról volt szó. Azokat a konkrét, már ma meglévő és hatékony trendeket ismertette, amelyek, persze kellő értelmezés esetében, szinte maguktól kiadják a fejlődés következő fázisának (fázisainak) jellegét. Semmit sem kell (és nem is lehet) „kitalálni”, „megálmodni”, a 21. századi könyvtár alapvonásai hic et nunc felfedezhetők, láthatók, épp „csak” rendszerezni, szerves egységbe kell fogni az indíciuumokat. Mark Brown és Robert C. Usherwood mintha csak Maurice B. Line nagyelőadását konkretizálták volna adott területekre, meggazdagítva az első előadás által körvonalazott képet a könyvtári műfajok és műformák megfelelő plusz tényeivel és adalékaival. Egyikük az Egyesült Királyság egyetemi könyvtárainak, másikuk az Egyesült Királyság közkönyvtárainak jövőjéről szólt, ismét úgy, hogy nem elővételeztek semmi noch nie dagewesent, hanem a jelen állapot igen gondos felmérésén alapuló tendenciákat emeltek ki és boncolgattak éles elméjűen. Ami a hallgatókat leginkább érinthette, az talán az volt, hogy mindhárman a minőségi követelményeket állították előtérbe, lett légyen szó akár az állományalakítási trendekről, akár a könyvtári munka teljes spektrumát meghatározó stratégiákról, akár a falak nélküli, virtuális könyvtári koncepciók viszonyáról a leghagyományosabb könyvtári szerepköröket illetőkhöz, vagy olyan, csak látszólag részletkérdésekről, mint az etikai kérdések, a szolgáltatási éthosz mibenléte stb.

A magyar előadók közül *Koncz Erika* volt az első. Az államtitkárásszony a NKÖM úgynevezett „Közkinccs” programjáról számolt be. Ennek mibenlétét vétek lenne pár sorban összefoglalni, de nincs is erre szükség. A 3K bírja *Koncz Erika* ígéretét, hogy a lap olvasói számára is beszámol a „Közkinccsről” közeli számai valamelyikében. (A látszólagos késedelem szinte jól is jön nekünk, hisz’ a program valamelyest még work in progress, az államtitkárásszony ezt előadása során hangsúlyozta is, a 3K-ban viszont már egy véglegesített változat fog szerepelni.) Idáig érve az előadások fonalán a hallgatóság már valamiképp oldódásra vágyott, mert-hogy a kemény tudományosság, a szakmai akribia, a részletkérdések finom bonco-

lása, a sok distinkció óhatatlanul fásasztólag hatnak. Nos, az oldásról, oldódásról „gondoskodva volt”. Zalainé Kovács Éva a tőle megszokott derűvel és szellemességgel számolt be (néhány fényképpel is illusztrálva mondanóit, nem kis derűtséget okozva a csaknem évtizeddel korábbi fotókkal azoknak, akik maguk is ott ültek a hallgatóság széksoraiban, vagy akik összehasonlíthatták a vetített kép és a mellettük ülők akkori és mai arcvonásait, és nem csak arcvonásait) a brit–magyar közös könyvtári projektek elmúlt évtizedéről. Nemcsak arról esett szó ebben az előadásban, hogy honnan és miként jött az ötlet (Skaliczki Judit és az előadó angliai ösztöndíjas útjától indult el minden), hanem főként arról, miként szült projekt projektet, hogyan kapcsolódtak be egyre többen és többen a különböző programokba, mi mindenben tűnt a magyar könyvtárügy és mi mindenben tűntek a magyar könyvtárosok felkészültnek és fogadókésznek, miben nem vagy csak kevésbé csodálkoztak a britek, és mit találtak egészen természetesnek. Az oldódás, a múlt felelevenítése után került sor Skaliczki Judit előadására, talán a legnagyobb igényűre az egész konferencián. Hisz a Könyvtári Főosztály vezetője (némiképp a programban meghirdetettől is eltérően), a hazai könyvtárügy egy egész évtizedének problematikáját foglalta össze, valamint kitekintést nyújtott az elkövetkező évtized várható fejleményeire is. A problémacentrikus előadást természetesen lehetetlen pár szóban összefoglalni, reményeink szerint olvasóink az egész előadást olvashatják majd lapunk hasábjain. Némiképp Skaliczki Judit előadásának illusztrációiként hatott a konferenciát lezáró két nagyobb expozé. Egyházy Mártának a Veszprémi Egyetem Könyvtár, illetve Ramháb Máriaának a Katona József Könyvtár fejlődéséről és jövőjéről szóló beszámolója. A kép így, e konkrétumok sokaságát tartalmazó, statisztikai adatokkal is bőségesen ellátott előadásokkal vált teljessé, hiszen a Skaliczki Judit által vázolt összkép nemcsak egyedi színeket kapott, de mintegy igazolódott is: így, ilyenképpen „lép életbe”, valósul meg mindaz, amit a törvény előír, amit a stratégia kitűz, amire a minőség kötelez. De a konferencia kompozícióját is lezárta, teljessé, igazi, organikus egységgé tette ez a három utolsó előadás, hiszen szinte teljességgel rímelték a Maurice B. Line, Mark Brown és Robert C. Usherwood képviselte indító hármásra, persze nemcsak a konferencia programját összeállítók gondosságát dicsérve, de az is – in vivo – bemutatva, hogy a brit–magyar kapcsolatok ebben a vonatkozásban mindenképp példaszerűek.

A Zuletz bleibt der Zucker (az édességet hagyjuk a végére) mondás értelmében nem szóltunk eleddig arról a két rövid megszólalásról, amely – az üdvözlések után – mintegy beindította a konferenciát, ám egyúttal annak legfőbb mondanóit is előlegezte. Említettük volt, hogy a tanácskozást megtisztelte jelenlétével Nagy Britannia magyarországi nagykövete (ritka vendég könyvtáros összejöveteleken egy excellence) és a NKÖM helyettes államtitkára is. Ám nemcsak jelen voltak (Koncz Erika nagyelőadást is tartott, mint szóltunk róla), hanem megnyitó beszédet is tartottak. Az alábbiakban ezeket tesszük közzé korántsem protokolláris okokból, amint ezt a beszédeket elolvasva ki-ki maga is nyugtázhatja. A nagykövet, John Nichols előadásához annyit tennénk hozzá, hogy azt az excellenciás úr magyarul adta elő, és – ellentétben az Apponyi Albertről szóló ismert anekdotával – az előadás után is magyarul társalgott az öt körülvevőkkel. Íme hát a két megnyitó beszéd:

Tisztelt államtitkár asszony! Hölgyeim és uraim! Nagy örömömmre szolgál, hogy a mai napon itt Kecskeméten, a Katona József Könyvtárban

nyithatom meg azt a brit–magyar könyvtári konferenciát, amelyet a British Council, a kulturális minisztérium és a Bács-Kiskun Megyei Könyvtár közösen szervezett. Ez a konferencia is egy újabb példája annak a kitűnő együttműködésnek, amely a brit és magyar könyvtárak és könyvtárosok között tíz éve kezdődött el, fórumot biztosítva az ötletek, a gondolatok és a szakmai ismeretek cseréjének a British Council és partnerei, valamint a szakmai szervezetek és a szakemberek között.

A könyvek és a könyvtárak mindig fontos szerepet játszottak Magyarország kulturális életében. Hadd említsek három példát: a Bibliotheca Corvinianát, Mátyás király Európa-szerte híres reneszánsz könyvtárát, gróf Széchényi Ferenc magánkönyvtárát, amelyet 202 évvel ezelőtt adományozott a nemzetnek, és amely alapját képezte a Nemzeti Könyvtár gyűjteményének. A harmadik a magyar könyvtári hálózat megszervezése – amely közel 52 évvel ezelőtt történt – és nagyon fontos mérföldkő volt a magyar kulturális életben.

E hálózat életében voltak kritikus időszakok, de túlélte azokat, és az utóbbi 10-15 évben jelentősen gazdagodott. A megyei könyvtárak hálózata igazi sikertörténet, s ezzel a hálózattal a British Council is nagy örömmel működik együtt.

Természetesen hasonló sikertörténetek vannak Nagy-Britanniában is. Rendkívül szerencsések vagyunk, hiszen a múzeumok, könyvtárak és levéltárak az emberek életének szerves részei. Hozzájárulnak az emberek öröméhez és az élet élvezetéhez éppúgy, mint a gazdaság fejlődéséhez, és pozitív mozgatóerői a változásoknak.

A brit kulturális minisztérium 2001-ben kiadott jelentése kimondja: a legelső lépés a közgyűjtemények elérhetővé tétele mindenki számára. Ehhez le kell bontani azokat a korlátokat, amelyeket a hagyományos közszolgálati munkamódszerek felállítottak, és amelyek nem vették figyelembe a használók igényeit.

A könyvtár fogalmát ki kell tágítani. Legyen a könyvtár hívogató és bátorító, és ne csak az épületre, az intézményekre és a szabályokra koncentráljon. Foglalkozzon a közösséggel, építsen partnerkapcsolatokat, valamint közösen kialakított és gondozott szolgáltatásokat. Ennek lesz eredménye az új, sokkal nyitottabb 21. századi könyvtár, a felhasználó-központú könyvtár!

A világ a „tudásalapú társadalom”, a mind teljesebb elektronizáció irányába mozdul. Mi, mint közreműködői, élvezői és sokszor szenvedői ennek a változásnak, vajon mozdulhatunk az ellenkező irányba? A szerepünk világos és egyértelmű – haladni a korrallal és egyidejűleg érzékeltetni, hogy a könyvtáraknak és a könyvtárosoknak új feladatai vannak. A könyvtáros „könyvtárőri” szerepét felváltotta az „információs bróker” vagy a „navigátor” szerepe, aki segíti a könyvtárhasználót abban, hogy önmaga információs szakértője legyen. A számítógép és az internet az integrált szolgáltatások új távlatait nyitotta meg a könyvtárak előtt azért, hogy kielégítsék a könyvtárhasználók növekvő igényeit.

Az elektronikus szolgáltatások nagyobb esélyt adnak az embereknek arra, hogy a saját érdeklődésüknek, ismeretszerzési és tanulási igényüknek megfelelő formákat válasszanak, amikor, ahol és ahogyan az nekik a legmegfelelőbb. Ez az, amiért a könyvtárak újra a közösségi élet központjaivá, az életen át tartó tanulás és önképzés helyeivé váltak.

Ezek az új szerepek magyarázzák a mai konferencia fontosságát: a könyvtár mindenki előtt nyitva áll! Az ismeretanyag akár hagyományos könyvekben, akár elektronikus forrásokban tároljuk is, mindenké, függetlenül attól, hogy a felhasználó fiatal vagy öreg, jól képzett vagy sem, egészséges, fogyatékkal élő, gazdag vagy szegény. Mint Európa polgárai, mi valamennyien egyenlő jogokkal kell hogy rendelkezünk az ismeretekhez és az információhoz való hozzáférésben is.

Remélem, hogy a konferencia során a gondolatok és a tapasztalatok cseréje közelebb fog vinni minket ahhoz, hogy megerősítsük elkötelezettségünket a „jövő könyvtára – a könyvtárak jövője” iránt.

Tisztelt Államtitkár Asszony! Hölgyeim és uraim! Köszönöm a figyelmüket.

Így Nagy-Britannia nagykövete. A NKÖM államtitkár asszonya pedig a következőképp:

Excellenciás úr, aelnök úr, alpolgármester úr, igazgató asszony, kedves vendégek!

Tíz év többféleképpen telhet el államok, szervezetek, kapcsolatok történetében és az emberek életében is. Attól függően, hogy a résztvevők, az érintettek milyen módon viszonyulnak környezetükhöz, a környezetünkben zajló eseményekhez és egymáshoz, ez meghatározza, hogy alakítói vagy elszenvedői lesznek az eseményeknek, és ez alapján nagyon különböző értékelések születhetnek az eltelt időről.

Mielőtt bármit is mondanánk arról, hogy milyen is volt az a tíz év, amelyre most visszatekintünk, egy kicsit ugorjunk vissza az időben.

Amikor a British Council hatékony közreműködésével, 1994-ben, az első szakmai találkozó létrejött az angol és a magyar kollégák között, Magyarországon egy törvényerejű rendelet szabályozta a könyvtárügyet. Törvényerejű rendelet – kedves vendégeink ugye nem értik ezt a kifejezést? Nos, igazából akkor már mi se értettük, de többek között ennek a kifejezésnek a jogszabályban való jelenléte volt az egyik ok, ami állandóan arra készítette a könyvtáros szakmát, hogy végre a kor kívánalmainak mind formailag, mind tartalmilag megfelelő jogszabályban rendezze a magyarországi rendszerváltozás könyvtárakat érintő következményeit. Hogy erre a kihívásra 1998-ra megszületett a válasz – ekkortól hatályos az új könyvtári törvény, már nem törvényerejű rendelet –, és hogy ez a válasz a lehető legkorszerűbb volt, úgy gondolom, ebben jelentős szerepe volt a kilencvenes évek közepén elindult angol–magyar szakmai együttműködésnek is.

Tisztelt vendégeink, ne haragudjanak, hogy játszom a törvényerejű rendelet és a törvény fogalmával, de számunkra a régi és az új jog-

szabály közötti különbséget, a megtett utat és a tartalom korszerűségét sokkal hatásosabban jeleníti meg a két fogalom közötti különbség, mintha hosszas tartalmi elemzésekbe bocsátkoznék. Az érzelmi különbségről nem is beszélve.

Miről is szóltak az együttműködés keretében évente több alkalommal is megrendezett konferenciák és workshopok? Mit tanulhattunk meg a közösen lebonyolított projektek kapcsán?

Megtanulhattuk a könyvtárak vezetésének, menedzselésének legkorszerűbb formáit, megismerhettük a minőségi szemlélet kulcsfogalmait, és elsajátíthattuk a minőségmenedzsmenttel kapcsolatos ismereteket. Különösen fontos volt ebből a szempontból az a hároméves projekt, amely ebben a könyvtárban zajlott. Az angol könyvtárak által kipróbált, korszerű minőségi szemlélet alapján kialakított szolgáltatási formákat tanulhattunk meg és vezethettünk be. Láthattuk az informatikai eszközök könyvtári használatának lehetőségeit, a számítógépes hálózatok által támogatott könyvtári rendszer működésének előnyeit.

És mivel minderre a magyar könyvtárosok fogékonyak voltak, és tanulni akartak, néhány év alatt mindez beépült gondolkodásmódjukba, formálta szemléletüket, serkentette tennivágyásukat.

Azonban nemcsak a könyvtárosok, hanem a könyvtárügy irányítói is magukénak érezték az együttműködés eredményeit, és az ágazati irányítás a rendelkezésére álló eszközökkel segítette, hogy a magyarországi könyvtári rendszerben mindez megjelenhessen, és könyvtáraink – a könyvtári rendszer minden szintjén – korszerű szolgáltatásokkal várják használóikat.

Az elmúlt tíz év a könyvtári területen alakító módon telt el, eredményeit mindannyian láthatjuk, tapasztalhatjuk, ha könyvtárhasználók vagyunk.

Köszönet érte minden angol és magyar kollégának, aki részt vett ebben a munkában. Köszönet a British Council nyújtotta támogatásért, és köszönet munkatársainak, akik hatékony szervezői és fáradhatatlan támogatói voltak a rendezvényeknek.

E sorok szerzője nem tud ellenállni vágyának, hogy ne egy – igaz, egészen máshonnan vett – idézettel zárja beszámolóját. Hogy miért ez az idézet, valószínűleg nem szorul magyarázatra. Szerb Antal írta volt: „Tudom, hogy milyen veszélyes minden összehasonlítás... de nem tudok szabadulni attól a hiedelemtől, hogy az angol farmer általában jobban érzi magát, mint a magyar paraszt. És a jobbágyfelszabadítás is valahogy úgy kezdődött, hogy az emberek Angliára hivatkoztak.” (VK)